

ДАНИ СРПСКОГА ДУХОВНОГ ПРЕОБРАЖЕЊА
XXIII

SERBIAN SPIRITUAL REVIVAL WEEK
XXIII

**THE MIDDLE AGES
IN SERBIAN SCIENCE, HISTORY,
LITERATURE
AND ARTS
VII**

SYMPOSIUM
DESPOTOVAC–MANASIJA, August 22–23, 2015

Editorial Board

Stanoje Bojanin, PhD (Belgrade, Serbia); Zlata Bojović, PhD, corresponding member of SASA (Belgrade, Serbia); Pavle Dragičević, MA (Banja Luka, Republic of Srpska); Ekaterina Yakushkina, PhD (Moscow, Russia); Gordana Jovanović, PhD (Belgrade, Serbia); Radoslava Stankova, PhD (Sofia, Bulgaria); Rada Stijović, PhD (Belgrade, Serbia); Jelica Stojanović, PhD (Nikšić, Montenegro); Ljiljana Stošić, PhD (Belgrade, Serbia); Wolfgang Steininger, PhD (Graz, Austria)

Editor-in-Chief
GORDANA JOVANOVIĆ

DESPOTOVAC
2016

ДАНИ СРПСКОГА ДУХОВНОГ ПРЕОБРАЖЕЊА
XXIII

**СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ
НАУЦИ, ИСТОРИЈИ,
КЊИЖЕВНОСТИ
И УМЕТНОСТИ
VII**

НАУЧНИ СКУП
ДЕСПОТОВАЦ–МАНАСИЈА, 22–23. АВГУСТ 2015

Редакција

*др Сјаноје Бојанин (Београд, Србија), др Злаїа Бојовић,
дописни члан САНУ (Београд, Србија), мр Павле Драгичевић
(Бања Лука, Република Српска), др Јекаїерина Јакушкина
(Москва, Русија), др Гордана Јовановић (Београд, Србија),
др Радослава Сїанкова (Софија, Бугарска), др Рада Сїијовић
(Београд, Србија), др Јелица Сїојановић (Никишић, Црна Гора),
др Љиљана Сїошић (Београд, Србија);
др Волфганг Шїајнингер (Грац, Аустрија)*

Главни уредник
ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ

ДЕСПОТОВАЦ
2016

Издавачи
Народна библиотека „Ресавска школа”, Деспотовац
Институт за српски језик САНУ, Београд

За издаваче
Санела Симић
др Јасна Влајић-Поповић

Рецензенти
др Злата Бојовић, дописни члан САНУ (Београд, Србија)
др Гордана Јовановић (Београд, Србија)
др Рада Стијовић (Београд, Србија)
др Љиљана Стошић (Београд, Србија)

ISBN 978-86-82379-66-9

САДРЖАЈ

СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ НАУЦИ, ИСТОРИЈИ, КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ VII

Свечана беседа на отварању XXIII Дана српскога духовног
преображења 19. августа 2015. године (*Мирко Милешић*)

9

СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ НАУЦИ, ИСТОРИЈИ, КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

Светлана С. Томин (Нови Сад): Професорка Јелка Ређеп – педесет
година научног рада и великог доприноса медијевистици

13

Љиљана М. Лухас-Георгиевска (Београд): Видови финализовања
житијних дела у српској књижевности XIII и првих деценија XIV века

27

Милош Б. Ивановић (Београд): Властела у *Житију десјоџа Стефана
Лазаревића* Константина Филозофа

41

Бранислав Ј. Цвејковић (Јагодина): Идеолошки модели и мотиви у
владарској репрезентацији деспота Стефана

57

Александар Крсић (Београд): Улога и место тврђаве Голубац
у војноадминистративном систему на јужној граници
Угарске током XIV века

81

Владеџа Пејровић (Београд): Српско грађанство
у историографији

95

Ирена Р. Цвијановић (Београд): Српски градови и обичаји у
средњовековним арапским путописима од IX до XII века

105

Марија С. Ђинђић (Београд): Значај дела генерала Емерхалиса (Ömer
Halis) за српску историографију и ономастику

125

-
- Александар Јаковљевић* (Београд): *Турска хроника* Константина
Михаиловића и османски наративни извори
137
- Мирјана Бошков* (Нови Сад): Како је инок Гаврил Тројичанин стварао
„летопис“
151
- Јелица Р. Ситојановић* (Никшић): Нека од језичких средстава
за изражавање експресивности у старим српским ћириличним
натписима источне Херцеговине
171
- Предраг Д. Дилићарић* (Београд): Појам *ἀκρίβεια* у *Живојцу десјоџа*
Стефана Константина Филозофа
183
- Данијел М. Дојчиновић* (Бања Лука): Жанр житија: проблеми
именовања и однос према биографији
209
- Најпаша С. Вуловић* (Београд): Топоси ђаволовог обитавања:
средњовековни књижевни извори и српска фразеологија
221
- Срејшо З. Танасић* (Београд): Обрасци српског језика у руском издању
Новаковићеве граматике српског језика
235

*ЗНАЧАЈ ДУБРОВНИКА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ,
КУЛТУРУ И КЊИЖЕВНОСТ*

- Слободан Ремейић* (Бања Лука): Језик Дубровника кроз векове
245
- Зорка Н. Кашић* (Београд): Језички показатељи културног утицаја
Дубровника на рурално залеђе
257
- Радивој Радић* (Београд): Византија и Дубровник (Кратак осврт)
269
- Злајка Бојовић* (Београд): Дубровник као инспирација српских писаца
289
- Бојан Борђевић* (Београд): Значај дубровачког архива
за српску историју
299

Миријана Д. Арежина (Бања Лука): Занимања Владимира Ћоровића за
Дубровник
309

ЗНАЧАЈ МЕДИЈСКЕ ПИСМЕНОСТИ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ

Мирко М. Милејић (Београд): Медији, образовање и медијска
писменост
323

Зоран Б. Јевтовић (Ниш): Медијско образовање и битка за пажњу
аудиторијума
337

Марко М. Ђорђевић (Јагодина): Значај медијске писмености у
савременом друштву – образовање за медије као нужност времена
351

ХРОНИКА

Санела Симић (Деспотовац): Хроника XXIII Дана
српскога духовног преображења
363

Милош Б. Ивановић
(Историјски институт, Београд)

УДК: 316.44(497.11)''04/14''
94(497.11)''04/14''

ВЛАСТЕЛА У ЖИТИЈУ ДЕСПОТА СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЋА КОНСТАНТИНА ФИЛОЗОФА*

У раду се анализирају подаци о властeosком слоју које у свом *Житију деспoта Стефана Лазаревића* доноси Константин Филозоф. Примeћује се да он за припаднике поменуте друштвене групе најчешће користи термине *изабрани* и *благородни*. Велику пажњу аутор је придао односу између владара и властеле, те њеној улози у војним походима. Такође, на више места забележио је и учешће истакнутих српских властелина у дипломатским мисијама у корист деспота Стефана.

Кључне речи: властела, Константин Филозоф, житије, деспот Стефан, Османлије, верност, рат, посланици.

Специфичност *Житија деспoта Стефана Лазаревића*, чији је аутор Константин Филозоф, у науци је већ одавно уочена. Обично се наглашавало да се оно од свих српских житија највише приближило световној биографији.¹ Константиново дело има велики значај при покушају реконструкције и ширих друштвених прилика у којима је главни јунак житија деловао. С наше стране, анализираћемо како је поменути писац приказао властелу и њено деловање.

Мора се приметити да Константин Филозоф није први писац житија који је истицао значајну улогу властеле у српској средњовековној држави. Чинили су то и архиепископ Данило II и његов Настављач, наглашавајући важност њеног деловања током борби за престо међу члановима династије Немањић.² Код њих се властела углавном помиње

* Овај рад је настао у оквиру пројекта *Средњовековне српске земље (XIII–XV век): њолишчки, њивредни, друшћивени и њравни ѡроцеси* (бр. 177029), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ М. Кашанин, *Српска књижевност у средњем веку*, Београд, 1975, стр. 398–399; Д. Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, Београд, 1980, стр. 217.

² *Животни краљева и архиепскоја српских*, прир. Ђ. Даничић, Загреб, 1866, стр. 23–24, 170, 213.

збирно. За моћније међу властелом срећу се још називи *велможе*, *велемоћни*, *силни*, *силноимениѿи*, те *велике велможе*, *великоимениѿа* и *великославна власѿела*.³ Она властела која је имала мањи углед и моћ названа је на једном месту властеличићима.⁴ Међутим, само у два случаја Данило II наводи властелине по њиховом имену. Реч је о великом жупану Драгошу, чија се ћерка по жељи краља Милутина удала за бугарског цара Шишмана, и великом војводи Новаку Гребостреку, који је био на челу одреда који је исти владар упутио у Малу Азију као помоћ византијском цару Андронику II Палеологу.⁵

За разлику од архиепископа Данила II, Константин Филозоф помиње већи број властелина по имену. С друге стране, он у свом делу не користи сам термин властела. Може се приметити да он обично за овај друштвени слој користи израз *изабрани*. Тако је назначио да је деспот Стефану мали број *изабраних* остао веран 1409. године након напада који су против њега извели његов брат Вук и Турци.⁶ Описујући сабор у Сребреници на коме је деспот Стефан означио Ђурђа Бранковића за свог наследника, саопштио је да су се поред патријарха и архијереја окупили: *благородњихъ вѣсѣхъ властѣи же и вѣсѣхъ избранихъ*.⁷ Нагласио је, такође, да је заповест за писање житија добио од патријарха Никона, војводе војске и *прочнихъ избранихъ*.⁸ Тешко је оценити зашто је управо овај термин Деспотов хагиограф тако често користио. Опрезно би се смело помислити на то да је писац тиме хтео, пре свега, да истакне њихову издвојеност у односу на остале становнике и водећу улогу коју су имали у друштву. Поред поменутог, писац је користио и друге појмове да означи властелу. Убица султана Мурата у Косовској бици означен је као један од *благородних*.⁹ Бранилац града Сталаћа добио је исти епитет.¹⁰ Пошто је угушио заверу властеле из 1398. године, кнез Стефан је отишао султану Бајазиту како би се оправдао због својих веза са Угрима. Приликом састанка османски владар је, говорећи о времену које ће наступити након његове смрти, посаветовао Стефана да сузбије моћ великаша. Додао је да науштрб њих треба да уздигне или своје *благородне* или *нишиѿе*, те да са њима влада. Исто тако, требао је да

³ *Исѿо*, стр. 44–45, 94, 96–97, 109, 122, 124–125, 152, 170, 176, 192, 194–195.

⁴ *Исѿо*, стр. 156.

⁵ *Исѿо*, стр. 119, 147.

⁶ *Константиѿин Филозоф и његов живоѿи Сѿефана Лазаревића десѿоѿа срѿског*, прир. В. Јагић, Гласник Српског ученог друштва 42, Београд, 1875, стр. 291.

⁷ *Исѿо*, стр. 316.

⁸ *Исѿо*, стр. 325.

⁹ *Исѿо*, стр. 261.

¹⁰ *Исѿо*, стр. 307.

сузбије клеветнике.¹¹ За моћнију властелу Константин користи термин *возможни и силни*.¹² Коначно, ваља запазити да исти писац употребљава и појмове *вишез* и *вишешиво*.¹³ То је сасвим очекивано од писца који свог главног јунака представља више као витеза него као светог човека.¹⁴ Такође, на свим местима где аутор помиње војску треба свакако подразумевати властелу.

Сама чињеница да је Константин Филозоф навео да је и од властеле добио налог да састави *Житије деспота Стефана* сведочи о томе колику је важност приписивао овом друштвеном слоју. Конкретни подаци о деловању властеле то само још јасније потврђују. Најпре се треба осврнути на то како је писац представио односе између Стефана Лазаревића и његове властеле. Своју владавину јунак Константиновог дела започео је у изузетно тешким околностима након Косовске битке. Поред турске опасности, територије под влашћу Лазаревића угрожавао је и угарски краљ Жигмунд (1387–1437).¹⁵ Тада је, према сведочењу Константина Филозофа, дошло и до унутрашњих немира на територији Лазаревића. Забележио је, исто, да се један број њихових подложника међусобно борио, док су други покушали да се осамостале.¹⁶ Несумњиво је да ови наводи указују на држање властеле у периоду након смрти кнеза Лазара. Међутим, писац није појаснио о којим властелинима је реч. Коментаришући ове пишчеве наводе, Марко Шуица је претпоставио да се они односе на војводе Обрада Драгосалића, Николу Зојића и Новака Белоцрквића, који су крајем XIV века уздрмали власт Лазаревића.¹⁷ То би значило да је хагиограф у свом исказу сублимирао догађаје из једног дужег периода. Такав његов поступак не би био необичан, јер се примећује и на другим местима у житију. Доиста, заверу Зојића и Белоцрквића против кнеза Стефана сам је нешто ниже детаљније описао. О томе да је Обрад Драгосалић након 1389. године иступио против Лазаревића, сведочи једна њихова повеља манастиру Хиландару, која се датује у период између 1392. и 1396. године. У њој се каже да је Обраду због невере коју је починио била одузета баштина, која је

¹¹ *Истио*, стр. 268.

¹² *Истио*, стр. 266, 268.

¹³ *Истио*, стр. 312, 319.

¹⁴ Д. Богдановић, *нав. дело*, стр. 218.

¹⁵ *Константијин Филозоф*, стр. 262; В. Трпковић, *Турско-угарски сукоби до 1402*, Историјски гласник 1–2, Београд, 1959, стр. 96–100; *Историја српског народа II*, Београд, 1982, стр. 47–51.

¹⁶ *Константијин Филозоф*, стр. 262.

¹⁷ М. Шуица, *Властела кнеза Стефана Лазаревића (1389–1402)*, Годишњак за друштвену историју 1, Београд, 2004, стр. 24.

најпре дата у пронију. Управо овом повељом ти поседи су поклоњени Хиландару.¹⁸ Изнета је претпоставка о томе да се поменути властелин одметнуо од Лазаревића и приклонио Вуку Бранковићу.¹⁹ Не треба искључити могућност да је Константин Филозоф имао у виду и деловање неких других властелина, о чему услед недостатка извора можемо само нагађати. У сваком случају, пишчеве информације се могу уклопити у општу слику догађања изазваних Косовском битком.

Заверу једног броја властелина коју су предводили Никола Зојић и Новак Белоцрквић познајемо само на основу информација које пружа Константин Филозоф. Према његовим речима, двојицу велможа раније је себи потчинио кнез Лазар. Истако је како је њихова намера била да се изједначе са кнезом Стефаном и измакну испод његове власти. Ради тога су покушали да се ослоне на султана Бајазита. Додао је да су га код њега једни оптуживали за везе са Угрима, док су други изражавали жељу да султану директно служе. Један од завереника, по имену Михаило, ипак је остао веран кнезу и разоткрио му уроту. Стефан Лазаревић је брзо реаговао погубивши Новака Белоцрквића, док је Николу Зојића, који је побегао у утврђену Островицу, натерао да се замонаши са читавом својом породицом.²⁰ Утврђено је да су се ови догађаји одиграли током прва три месеца 1398. године.²¹ Претпоставља се да је писац мислио на Николу Зојића када је поменуо оне који су желели да директно служе султану. Наиме, из једног писма које су му октобра 1397. године упутили Дубровчани сазнајемо да је имао тесне везе са Османлијама.²² Гушење завере зато није остало искључиво унутрашња ствар. Константин сведочи о томе да је Стефанова мајка – монахиња Евгенија, заједно са рођаком монахињом Јефимијом – морала због тога да оде султану како би оправдала сина.²³ Касније је, у јесен 1398. године, и сам кнез Стефан отишао султану како би коначно изгла-

¹⁸ М. Шуица, *Повеља кнеза Стефана Лазаревића којом се Хиландару прилаже црква Ваведења Богородичиног у Ибру*, Стари српски архив 3, Београд, 2004, стр. 109–110, 112, 119–120.

¹⁹ Исто, стр. 119–120; С. Милојевић, *Мусићи. Просојографско истраживање једне српске средњовековне породице*, Историјски часопис XXXIII, Београд, 1987, стр. 17; М. Шуица, *Вук Бранковић: славни и велможни господин*, Београд, 2014, стр. 125–126.

²⁰ *Константин Филозоф*, стр. 266.

²¹ М. Пурковић, *Кнез и деспоин Стефан Лазаревић*, Београд, 1978, стр. 47; М. Шуица, *Завера власитеље и рођив кнеза Стефана Лазаревића*, Историјски гласник 1–2, Београд, 1997, стр. 16–17.

²² Више о томе в. М. Шуица, *Писмо Дубровчана Николи Зојићу*, Стари српски архив 10, Београд, 2011, стр. 124–127; исти, *Завера власитеље*, стр. 16.

²³ *Константин Филозоф*, стр. 266–267; А. Младеновић, *Повеље и писма деспоина Стефана. Тексти, коменшар, снимци*, Београд, 2007, стр. 229–230.

дио односе са њим. Управо приликом те посете Бајазит му је наводно дао горепоменути савет како да учврсти своју власт.²⁴ На својеврстан начин произлазило би да је султан оправдао кнежев поступак према завереницима. Бајазит је доиста наговестио да би Стефан тако требало да поступа у времену након његове смрти.²⁵

Један одељак свог дела Константин Филозоф је посветио и унутрашњем уређењу Деспотове државе. Причу о томе донео је након што је изложио како се Стефан Лазаревић 1404. године измирио са османским принцом Сулејманом.²⁶ Мишљења смо, међутим, да оно што је изречено у овој целини не треба стриктно везати за један одређени период Деспотове владавине. Чини нам се да је писац настојао да уопштено прикаже унутрашњу политику свог јунака. У складу са карактером дела он ју је идеализовао. Нагласио је, најпре, да они који су били моћни нису узимали пределе ближњих, те да нису потезали мач, услед чега није проливана крв праведних. Даље је писао да није било „лагања против начелника, нити презирање преславних по чину, нити слично томе”.²⁷ Наведене реченице се несумњиво односе на властелу, међу којом је иначе морало бити често спорова око поседа. Под начелницима је аутор вероватно мислио на представнике државне управе, о чему ће ниже бити више речи. Значајније од ових редова су реченице које следе. Константин пише да је деспот Стефан поступао сходно Бајазитовим саветима. Стога је, каже се: **или кѣто невѣрствикѣмъ своимъ погоуби или неслоужьбою или коимъ любо образомъ ништѣ бѣше, сихъ по прьвомоу достоинствоу посаждааше и почитааше даже въ дрехлиихъ соштинихъ, кже мѣста отъчьскааго или дѣдѣна или прѣдѣдѣна ничѣтоже лишити се.**²⁸ Судаћи по овим речима, деспот Стефан је уздизао потомке некада угледних породица који су у међувремену запали у немилост. Опраштао је појединцима чак и неверу, која је била најтежи преступ према владару.²⁹ Треба рећи да алузију на то не налазимо директно у Бајазитовом

²⁴ *Константинов Филозоф*, стр. 267–269; М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 53; М. Шуица, *Завера властеле*, стр. 20.

²⁵ М. Шуица, *Властела кнеза Стефана*, стр. 25–27.

²⁶ *Константинов Филозоф*, стр. 282. За датовање овог помирења в. М. Николић, *Византијски писци о Србији (1402–1439)*, Београд, 2011, стр. 53.

²⁷ Превод према Константин Филозоф, *Повести о словима (Сказаније о писменех) – изводи / Житије деспота Стефана Лазаревића*, прир. Г. Јовановић, Београд, 1989, стр. 99.

²⁸ *Константинов Филозоф*, стр. 283.

²⁹ Б. Марковић, *Јустинијанов закон. Средњовековна византијско-српска правна комилација*, Београд, 2007, стр. 107, 133; А. Соловјев, *Историја словенских права; Законодавство Стефана Душана цара Срба и Грка*, Београд, 1998, стр. 481; А. Веселиновић, *Држава српских деспота*, Београд, 2006, стр. 159.

савету. Такво поступање Деспотово било је у једном тренутку његове владавине на изванредан начин и изнуђено. Подсетимо се да је добар део властеле 1409. године стао на страну његовог брата. Уколико је након Вукове погибљије јула 1410. године³⁰ хтео да их задржи у служби, било је неопходно да им опрости неверу. Управо тек у време након 1410. године он је и био у прилици да примени наводне Бајазитове предлоге. Нажалост, не располажемо подацима на основу којих бисмо могли утврдити да је Деспот поступао према властели како је то записао његов хагиограф. Вреди констатовати да углавном не знамо за претке истакнутих властелина овог периода, али то због фрагментарности извора не може бити само по себи доказ. Јачање централне власти и вођење независније политике према Османлијама тешко да се могло замислити без сламања моћи крупне властеле.³¹ Неупитно је и да се након 1410. године деспот Стефан до краја владавине није суочавао са одметањем властеле. Углавном ће таква ситуација бити и током владавине његовог наследника Ђурђа Бранковића. При овим разматрањима мора се имати на уму и дидактички карактер Константиновг дела. Као објашњење, он наводи да је Деспот, имајући у виду *божансџивене судбине*, истицао да они који су сагрешили не треба да буду два пута кажњени.³²

Продужујући своје причање о унутрашњој организацији српске државе, учени писац је навео да је Деспот поставио *начелнике* над пословима, док су они који су били његови телохранитељи представљали унутрашњи чин. Коначно, постојао је и *сџољашњи чин*, који је био у заједници са другим и првим.³³ Казивање ученог аутора је доста тешко растумачити на овом месту, поготово ако се има у виду да је желео да потцрта како је Деспот управу организовао саобразно Ареопагитовој слици небеске хијерархије.³⁴ Било је више покушаја да се растумачи шта су спољни и унутрашњи чиновници. Пишући о реформи државне управе деспота Стефана, Михаило Динић је навео да се под трећим чином мисли на нове јединице локалне управе „власти” и њихове

³⁰ *Константинови Филозоф*, стр. 297–298. Према неким летописима, то погубљење се догодило 6. јула, Љ. Стојановић, *Сџари српски родослови и лејџојиси*, Сремски Карловци, 1927, стр. 222–223, бр. 616; М. Орбин, *Краљевство Словена*, прев. З. Шундрица, Београд, 2006, стр. 106; М. Николић, *нав. дело*, стр. 60–61.

³¹ N. Filipović, *Princ Musa i šejh Bedreddin*, Sarajevo, 1971, str. 329, 344.

³² *Константинови Филозоф*, стр. 283.

³³ *Исџо*, стр. 283; Константин Филозоф, *Жиџије десџојџа Сџефана Лазаревића*, стр. 99; Константин Филозоф, *Живој Сџефана Лазаревића, десџојџа српског*, прев. Г. Јовановић, Београд, 2009, стр. 55.

³⁴ *Константинови Филозоф*, стр. 283; М. Стефановски, *Тема узорног џоретџика државе у Константиновином живојџојису десџојџа Сџефана Лазаревића*, у: *Пад Српске деспотовине 1459. године*, Београд, 2011, стр. 4.

управнике – војводе.³⁵ Додао је да је писац, изгледа, ове представнике обласне управе поменуо као учеснике сабора у Сребреници, обележивши их термином *благородни свих власти*.³⁶ Према мишљењу Милоша Благојевића, као *начелници* над пословима су означени представници централне управе, док су у локалну спадали они који су припадали трећем чину.³⁷ Андрија Веселиновић је истакао да је казивање Константина Филозофа на означеном месту нејасно и заплетено, али да се може разабрати да је Деспот државну управу поделио на три, односно четири дела. Поменути начелници су, по њему, били управници појединих ресора државне управе, док су уз телохранитеље били чланови Деспотовог савета као унутрашњи чин. Он је, такође, устврдио да је под спољашњим чином писац мислио на органе локалних власти.³⁸ Према нашем суду, свакако је да је властела сачињавала сваки од тих сегмената управе. Тешко је рећи колико се у ауторовом исказу могу јасно препознати различите гране државне управе. Читав одељак, чини нам се, треба посматрати као једну интерпретативну шему државног апарата. Такав начин приказивања друштвених појава био је врло популаран у средњем веку. Новија истраживања указују на то да те шеме не треба посматрати само као идеолошку представу без додира са реалношћу, већ као продукт који покушава да је опажа и протумачи. Истовремено, оне су имале утицаја на стварање и креирање стварности.³⁹ Ако се узме у обзир блискост Константина Филозофа и деспота Стефана, овде делимично изложена шема може се посматрати као идеал по којем је Стефан Лазаревић хтео да саобрази државну управу.

Основна дужност властеле, како је добро познато, било је учешће у рату. Та њена улога јасно је видљива у читавом хагиографском делу Константина Филозофа. Тако, већ у уводном делу писац истиче да је Стефан Лазаревић могао слати западним владарима своје *изабране* са осталом војском, као и остале великаше читаве земље.⁴⁰ Овим исказом писац је јасно нагласио војне дужности властеле. Заједно са братом Вуком и својом властелом, кнез Стефан је морао сваке године одлазити султану Бајазиту, пошто су му се Лазаревићи потчинили након

³⁵ М. Динић, „Власти” за време Деспошћовине, у: исти, Из српске историје средњег века, Београд, 2003, стр. 225.

³⁶ *Константинов Филозоф*, стр. 316; М. Динић, *нав. дело*, стр. 225.

³⁷ М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд, 1997, стр. 291–292.

³⁸ А. Веселиновић, *нав. дело*, стр. 244.

³⁹ О. G. Oexle, *Perceiving Social Reality in the Early and High Middle Ages. A Contribution to a History of Social Knowledge*, у: *Ordering Medieval Society. Perspectives on Intellectual and Practical Modes of Shaping Social Relations*, Philadelphia, 2000, стр. 93–95.

⁴⁰ *Константинов Филозоф*, стр. 247–248.

Косовске битке, о чему Константин, такође, пише.⁴¹ Значило је то да су браћа са својом властелом редовно учествовала у султановим походима. Током читаве владавине Деспот и његови одреди заиста су се истицали војном вештином. На више места његов биограф доноси податке о томе. Због сукоба са монголским владарем Тамерланом Бајазит је затражио од кнеза Стефана да дође са својом *изабраном војском*. Напоменуо је да је српски одред у бици код Ангоре 1402. године наносио велике губитке противницима. Назначио је да се кнез Стефан Лазаревић повукао видевши да се смањује његова војска.⁴² Други извори, такође, потврђују овакво држање кнежеве војске током поменутог сукоба.⁴³ Један део одреда Лазаревића који је покушао да се врати на српску територију посечен је близу Једрена од стране османског војсковође Сараце.⁴⁴ Због непријатељства са Турцима и Бранковићима Стефан и Вук Лазаревић су морали заобилазним путем да крену ка својој држави. После посете Цариграду и Лезбосу искрцали су се на зетску обалу. Тамо их је дочекао рођак Ђурађ Балшић, који им је, како Константин каже, дао војске колико је могао. Истовремено војску је припремила и њихова мајка. Сукоб са Бранковићима и Турцима одиграо се на Трипољу код Грачанице. Према пишевом сведочењу, Деспот је већи део војске поверио брату Вуку, који се сукобио са снагама Ђурђа Бранковића. Сам је пак напао Турке које је нагнао у бекство. Вук је, на супрот томе, био поражен. Жалећи због погинулих војника, како каже Константин Филозоф, Деспот је желео брата да поучи војној вештини, због чега му је упутио одређене преке речи. Повредило је то Вука, који је касније пребегао османском принцу Сулејману.⁴⁵ Запажа се да писац истиче Деспотову бригу за војнике на основу тога како је доносио важне одлуке. Као основни разлог разлаза међу браћом, он управо наводи Деспотово жаљење за пострадалим војницима. Практично, он указује на то да је Деспотова снага почивала на снази његове властеле. У извесном смилу, показује и њен присан однос са владарем, који се, свакако, развио током учешћа у бројним биткама.

Управо током битке код Грачанице деспоту Стефану је, како бележи Константин Филозоф, велику помоћ пружио кесар Угљеша, који је био тада уз турске одреде. Учинио је то тиме што му је доставио

⁴¹ *Исџо*, стр. 263.

⁴² *Исџо*, стр. 274.

⁴³ Doukas, *Decline and Fall of Byzantium to The Ottoman Turks, An Annotated Translation of "Historia Turco-Byzantina"*, by H. Magoulias, Detroit, 1975, str. 93; М. Николић, *нав. дело*, стр. 41–44.

⁴⁴ *Константијин Филозоф*, стр. 274–275.

⁴⁵ *Исџо*, стр. 278–282.

информације о одлукама и намерама Османлија. Касније се и сам прикључио Деспоту добивши на управу Врање, Иногоште и Прешево, области које је држао и његов отац. На крају одељка писац је констатовао да је он био: **пакже нѣкок крыло христипаномъ**.⁴⁶ Одмах треба нагласити да се о кесару Угљешу мало тога може рећи, изузимајући оно што је Константин Филозоф написао о њему. Зна се само да је био син севастократора Влатка Паскачића, који је, поред поменутих жупа, владао и Славиштем. Извесним се чини да је титулу кесара добио од цара Уроша. С обзиром на то да су га након очеве смрти у потпуности потисли Драгаши,⁴⁷ није познато како је поново успео да се уздигне. Сходно томе, нејасно је какав је био његов животни пут пре 1402. године. Неоспорним нам се чини да је Врање, Иногоште и Прешево уживао као вазал принца Сулејмана, због чега је и учествовао у бици на Трипољу. Из исказа Деспотовог биографа пак није јасно да ли се Угљеша прикључио Лазаревићима током саме битке, како су мислили неки историчари,⁴⁸ или након ње, према мишљењу других.⁴⁹ Суштина збивања, у сваком случају, остаје иста. Због истицања тога да је Угљеша био „крило хришћанима”, изнето је тумачење да је његова територија имала статус осамостаљеног крајишта.⁵⁰ Гранични положај кесареве области је несумњив, али се потврда за изречену тврдњу не може наћи. Аутор Деспотовог житија је нашао за сходно да помене да се након битке код Космидиона, у којој су се сукобиле војске Сулејмана и Мусе, заједно са деспотом Стефаном враћао и кесар Угљеша преко Влашке у српске крајеве.⁵¹ Две године доцније, према сведочењу истог писца, овај властелин је једва успео да се склони пред налетом принца Мусе, који је заузео Врање, где је Угљеша боравио.⁵² Ово је истовремено последњи податак о кесару Угљешу који можемо сигурно хронолошки датовати. Наиме, не може се поуздано утврдити када је издао повељу из које сазнајемо да је обдарио манастир Хиландар.⁵³ Коначно,

⁴⁶ *Истѣо*, стр. 282.

⁴⁷ Р. Михаљчић, *Крај српског царства*, Београд, 1975, стр. 69, 73, 75, 81, 84, 174, 237.

⁴⁸ *Историја српског народа II*, стр. 68 (Ј. Калић).

⁴⁹ М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 70; Д. Синдик, *Повеља ћесара Угљеше*, Зборник радова Византолошког института 38, Београд, 2000, стр. 389; М. Благојевић, *Крајишћиа средњовековне Србије од 1371. до 1459. године*, Историјски гласник 1–2, Београд, 1987, стр. 33.

⁵⁰ М. Благојевић, *Крајишћиа средњовековне Србије*, стр. 33.

⁵¹ *Константијин Филозоф*, стр. 296; М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 94.

⁵² *Константијин Филозоф*, стр. 305; М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 103; *Историја српског народа II*, стр. 86 (Ј. Калић).

⁵³ Акт носи датум 10. јул 1423. године, али је реч о додатку монаха Никандра из XIX века. Доиста, приређивач последњег њеног издања указује на то да он није сасвим

вреди истаћи да је изнето мишљење отоме да је Константин Филозоф након смрти деспота Стефана живео на територији кесара Угљеше.⁵⁴ Са правом је пак закључено да за такво тврђење нема доказа.⁵⁵

Властела у служби деспота Стефана се својом војном вештином истакла посебно у борбама са османским принцем Мусом. Почетком 1413. године велика Мусина војска је са истока напала Деспотову државу. Након што је заузела Болван и Липовац, устремила се ка Сталаћу. Град је, према Константиновом писању, одлучно бранио извесни *благородни муж*, који је изгорео заједно са кулом у којој се налазио.⁵⁶ Тај догађај описан је и у епископској песми смрт војводе Пријезде.⁵⁷ Схвативши да је озбиљно угрожен, деспот Стефан је убрзо позвао принца Мехмеда да удруже снаге против заједничког непријатеља. Убрзо је дошло до окупљања заједничких снага, којима су се прикључили одреди угарског краља и босанског војводе Сандаља Хранића.⁵⁸ Пошто је војска прешла Скопску Црну Гору, Деспот је командовање својим трупама препустио Ђурђу Бранковићу. Уз њега су као заповедници били још челник Радич, те војводе Шаин и Михаило. Управо Деспотова војска је и дала велики допринос у одлучној бици, која се одиграла 5. јула 1413. године под планином Витошом.⁵⁹ Од поменутих војсковођа писац је ближе окарактерисао Радича: оценивши да је он био: **моуџь храврѣишии и моуџдрѣишии, и малыими глаголы многата сьврѣшак вѣше.**⁶⁰ С обзиром на то да је челник Радич током прве деценије владавине деспота Ђурђа Бранковића био најутицајнији властелин,⁶¹ овакве речи Константина Филозофа нису изненађење, посебно уколико се прихвати претпостав-

нереалан, Д. Синдик, *нав. дело*, стр. 388.

⁵⁴ М. Кашанин, *нав. дело*, стр. 395; *Историја српског народа II*, стр. 331 (Д. Богдановић).

⁵⁵ Д. Синдик, *нав. дело*, стр. 386, нап. 4.

⁵⁶ *Константинов Филозоф*, стр. 306–307; *Историја српског народа II*, стр. 88 (Ј. Калић).

⁵⁷ В. Караџић, *Српске народне њесме. Књига друга у којој су њесме јуначке најстарије*, Беч, 1845, стр. 502–505.

⁵⁸ *Константинов Филозоф*, стр. 307; N. Filipović, *нав. дело*, стр. 457–468; *Историја српског народа II*, стр. 89 (Ј. Калић); М. Спремић, *Деспои Ђурађ Бранковић и његова доба*, Београд, 1994, стр. 62.

⁵⁹ *Константинов Филозоф*, стр. 308; Љ. Стојановић, *Родослови и лејојиси*, стр. 224; N. Filipović, *нав. дело*, стр. 470–473, 506–512; М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 105–106.

⁶⁰ *Константинов Филозоф*, стр. 308.

⁶¹ Више о челнику Радичу в. Г. Шкриванић, *Властелинство великог челника Радича Поспиловића*, Историјски часопис XX, Београд, 1973, стр. 125–136; В. С. Тошић, *Велики челник Радич*, Зборник за историју Матице српске 13, Нови Сад, 1976, стр. 7–21; М. Živojinović, *Le grand čelnik Radič*, u: Κλητόριον in memory of Nikos Oikonomides, Athens–Thessaloniki, 2005, str. 387–402.

ка да је своје дело написао крајем 30-их година XV века.⁶² Уз то, мора се напоменути да је почетком пете деценије истог века као монах био изузетно утицајан на Светој Гори.⁶³ Занимљиво је да му је Деспотов хагиограф приписивао лаконски начин изражавања, што је опет било примерено једном ратнику. Војводе Шаин и Михаило су нам, такође, познате и из других извора. Први је, судећи по имену, био турског порекла. На положају војводе налазио се и 1423. године, када је присуствовао склапању српско-млетачког споразума.⁶⁴ За Михаила се обично сматра да је идентичан са особом истог имена која је 1398. године деспоту Стефану открила заверу Николе Зојића и Новака Белоцрквића.⁶⁵ Уз то, Миодраг Пурковић је сматрао да је тај властелин био отац војводе Радослава Михаљевића.⁶⁶

Како би нагласио углед Деспотове војске, писац истиче да ју је краљ Жигмунд затражио за борбу против хусита, наглашавајући да ће већ само глас о њеном доласку застрашити његове противнике. Учени хагиограф је забележио да је она успешно ратовала против Хусових следбеника.⁶⁷ На основу пишчевог казивања, сазнајемо да се и *војвода војске (вокевода силамь)* посебно постарао око сахране деспота Стефана у манастиру Ресави.⁶⁸ Поменули смо већ да је личност истог звања, заједно са патријархом Никоном и осталом властелом, наложила Константину да напише Деспотово житије.⁶⁹ Пошто се ово звање не јавља у другим изворима, изнета је претпоставка о томе да је реч о великом војводи који је боравио на двору и бринуо се о војсци, којом је и командовао када је сам Деспот био заузет другим пословима.⁷⁰ Неоспорно, особа која је носила ово звање спадала је у ред најмоћнијих властелина, те је изненађујуће што у оба случаја хагиограф не наводи њено име. У време сахране деспота Стефана готово је извесно да је на том положају био Радослав Михаљевић, који је са тим звањем за-

⁶² Д. Богдановић, *нав. дело*, Београд, 1980, стр. 216–217. Суштински се ништа у овом погледу не мења и ако се прихвати мишљење Г. Јовановић да је дело морало најкасније настати до 1431. године, в. Константин Философ, *Живот Стефана Лазаревића*, стр. 9.

⁶³ N. Oikonomides, *Actes de Kastamonitou*, Paris, 1978, str. 6–7; E. Zachariadou, *Worrisome wealth of the čelnik Radić*, u: *Studies in Ottoman history in honour of professor V. L. Ménage*, Istanbul, 1994, str. 384–389, 393–395.

⁶⁴ Више о Шаину в. А. Веселиновић, *нав. дело*, стр. 184, нап. 123; М. Спремић, *нав. дело*, стр. 66, 680–681.

⁶⁵ *Константијин Филозоф*, стр. 266; М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 48.

⁶⁶ М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 48.

⁶⁷ *Константијин Филозоф*, стр. 314.

⁶⁸ *Исјо*, стр. 319.

⁶⁹ *Исјо*, стр. 325.

⁷⁰ А. Веселиновић, *нав. дело*, стр. 196–197.

бележен децембра 1428. године у повељи коју је деспот Ђурађ издао Дубровчанима.⁷¹ Није искључено да је он остао велики војвода све до своје смрти, 4. јануара 1436. године.⁷² Његов наследник на тој функцији није познат.⁷³ Стога од датовања настанка *Жиџија десјоџа Сџефана Лазаревића* зависи да ли њему или неком другом властелину треба приписати утицај на Константинов рад.

Пишући о времену након смрти деспота Стефана, његов хагиограф је забележио причу о неверству голубачког војводе Јеремије. Деспотов наследник Ђурађ Бранковић уговорио је састанак са војводом, како би га убедио у то да му преда град. Истовремено, одбио је предлог да ту прилику искористи да зароби непокорног властелина. Међутим, војвода Јеремија не само да то није учинио већ је код градских врата и напао Ђурђа. Касније је град предао трупама султана Мурата II.⁷⁴ Овај догађај, који се одиграо крајем 1427. године, познат је и на основу других извора, који сведоче о томе да је Јеремија тражио 12.000 дуката како би Голубац препустио угарском краљу Жигмунду, што је прописивао уговор из Тате. Како краљ није био спреман да исплати поменућу суму, војвода се одлучио на то да преда град Османлијама.⁷⁵

Поред обављања војних дужности, властела је и у српској средњовековној држави имала обавезу саветовања владара.⁷⁶ Један од начина на који ју је обављала било је учешће на државним саборима. Значајне податке о саборима који су одржавани током владавине Стефана Лазаревића оставио је и Константин Филозоф. Пишући о времену након Косовске битке, забележио је да је кнегиња Милица, посаветовавши се са патријархом, сабором црквених великодостојника и читавим *синклијом*, одлучила да се потчини султану Бајазиту, дајући му ћерку Оливеру за жену.⁷⁷ Под *синклијом* писац је свакако мислио на

⁷¹ Љ. Стојановић, *Сџаре срџске џовеље и џисма I/2*, Београд – Сремски Карловци, 1934, стр. 21.

⁷² Љ. Стојановић, *Родослови и леџоџиси*, стр. 230, бр. 654.

⁷³ А. Веселиновић, *нав. дело*, стр. 196.

⁷⁴ *Консџанџин Филозоф*, стр. 322–323.

⁷⁵ L. Thallóczy, A. Áldasy, *Magyarország melléktartományainak oklevéltára II, A Magyarország és Szerbia közötti összeköttetések oklevéltára*, Budapest, 1907, str. 112; Љ. Стојановић, *Родослови и леџоџиси*, стр. 228–229, бр. 641; исти, *Сџари срџски заџиси и наџџиси I*, Београд, 1902, стр. 82; С. Ћирковић, *Голубац у средњем веку*, Пожаревац, 1968, стр. 13–14.

⁷⁶ С. Шаркић, *Правни џоложај властеле у средњовековној Србији*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду XLIV/1, Нови Сад, 2010, стр. 12–14.

⁷⁷ *Консџанџин Филозоф*, стр. 263.

световне учеснике сабора који су долазили из редова властеле.⁷⁸ Време одржавања овог сабора не може се поуздано утврдити. По једном тумачењу, заснованом на подацима из увода *Новобрдског законика* деспота Стефана, он се одиграо пре 11. августа 1389. године,⁷⁹ док су опет бројни историчари били става да је он одржан 1390. године.⁸⁰ Следећи сабор који Константин помиње одржан је на празник Духова 1418. године поводом освећења Деспотове задужбине манастира Ресаве. Као учеснике овог скупа, он наводи патријарха Кирила, све епископе, игумане, те све *часне мужеве* и све *благородне*.⁸¹ Сабор на коме је Ђурађ Бранковић означен од стране деспота Стефана као његов наследник одржан је 1425. или 1426. године у рудничкој Сребреници.⁸² Све учеснике сабора, које смо горе у раду већ поменули, Деспот је заклео на то да буду верни његовом наследнику, проклињући истовремено оне који би починили неко неверство. Као својеврстан закључак, писац Деспотовог житија је навео да су они од тада били вернији Ђурђу него раније.⁸³ Оваквим исказом писац је јасно истакао колико је оно што се одиграло на сабору било важно за држање властеле према будућем владару.

Назначили смо већ да Константин Филозоф у свом делу користи термине витез и витештво. Забележио је како је управо Деспотов витез победио на једном такмичењу одржаном на *сабору свих кнезова*.⁸⁴ Обично се претпоставља да је реч о турниру који је организован 1412. године у Будиму, када су се окупили сви вазали угарског краља.⁸⁵ Такође, писац је назначио да је Деспот имао право да одликује витезове. Посебно су по њему угарски племићи волели да им он *уручи виџиштво*.⁸⁶ Деспотова смрт је, како писац каже, јако потресла управо угарске витезове у његовој служби.⁸⁷

⁷⁸ Н. Радојчић, *Српски државни сабори у средњем веку*, Београд, 1940, стр. 168; М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 16.

⁷⁹ Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, Београд, 1962, стр. 37; *Историја српског народа II*, стр. 111, нап. 4 (М. Благојевић).

⁸⁰ Н. Радојчић, *Српски државни сабори*, стр. 169; М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 16; А. Веселиновић, *нав. дело*, стр. 233.

⁸¹ *Константинов Филозоф*, стр. 289; Ј. Стојановић, *Родослови и легијонци*, стр. 224, бр. 625; Н. Радојчић, *Српски државни сабори*, стр. 174.

⁸² Детаљније о датовању овог сабора в. А. Веселиновић, *нав. дело*, стр. 61, нап. 164, 237.

⁸³ *Константинов Филозоф*, стр. 316.

⁸⁴ *Истио*, стр. 312.

⁸⁵ М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 101–102; Е. Filipović, *Viteške svečanosti u Budimu 1412. godine i učešće bosanskih predstavnika*, u: *Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998)*, Sarajevo, 2010, str. 291–296.

⁸⁶ *Константинов Филозоф*, стр. 312.

⁸⁷ *Истио*, стр. 319.

Најзад, потребно је поменути да је угледна властела обављала и важне дипломатске мисије за деспота Стефана. Његов биограф сведочи о томе да је извесног Аидина (Радослава) након битке код Ангоре послао монголском владару Тамерлану ради неких уговора. Такође, требало је да он из заробљеништва доведе његову сестру Оливеру.⁸⁸ Ова Аидинова посета изгледа да се одиграла у другој половини 1403. или 1404. године.⁸⁹ Деспотов хагиограф не бележи о каквим је уговорима са монголским владаром Аидин требало да преговора. Може се наслутити да су били у вези са даљим освајачким плановима монголског владара, које Константин Филозоф уопштено и доста нејасно наводи.⁹⁰ Учени аутор истиче да је Деспотов посланик, уз доста мудрости, успео да испослује Оливерино ослобађање, али не помиње да је са Тамерланом постигао неки други споразум.⁹¹ Судаћи по имену, Аидин је био турског порекла. С друге стране, чињеница да је на маргинама два рукописа означен као Радослав⁹² може указати на то да је он у српској средини добио друго име. Свакако да је због знања турског језика он био погодна личност за дипломатске мисије на Истоку. Изгледа да је управо Аидина деспот Стефан послао принцу Муси 1411. године, након Сулејманове погибије, да му честита на успеху и замоли га да испуни оно што му је обећао. Наиме, писац Деспотовог житија напомиње да је реч о раније поменутом *изабраном* који је ишао и Тамерлану.⁹³ Да се овај исказ односи на Аидина сматрао је и Миодраг Пурковић,⁹⁴ док је Сима Ћирковић био става да је реч о војводи Витку, који је раније био посланик Стефана Лазаревића код принца Мусе.⁹⁵ Мишљења смо да је реч о Аидину, јер је само он раније ишао монголском владару. Приповедајући о његовом боравку у Мусином табору, Константин истиче да га је османски принц најпре лепо примио, али да му је потом упутио неке жестоке речи. Због тога је Деспотов поклицар одлучио да се уклони од Мусе, подозревајући да га поменути жели погубити пошто је, како писац каже, био близак Деспотов сарадник. На повратку посетио је место где је погубљен Вук Лазаревић, чије је кости преузео и донео у Србију. По доласку обавестио је деспота Стефана да се са

⁸⁸ Име Радослав додато је са стране рукописа, док у основном тексту стоји Аидин, *истио*, стр. 276.

⁸⁹ *Српски биографски речник 1, А–Б*, Нови Сад, 2004, стр. 72 (С. Ћирковић).

⁹⁰ *Константинови Филозоф*, стр. 276–277.

⁹¹ *Истио*, стр. 276.

⁹² *Српски биографски речник 1*, стр. 72 (С. Ћирковић).

⁹³ *Константинови Филозоф*, стр. 301.

⁹⁴ М. Пурковић, *нав. дело*, стр. 98.

⁹⁵ *Српски биографски речник 1*, стр. 72 (С. Ћирковић).

Мусом не може живети у миру, већ само ратовати. Уваживши његове речи, Деспот је одмах окупио војску и напао пиротски крај.⁹⁶ Опис овог посланства је уједно и последње место на коме се Аидин помиње. Запажа се да је Деспотов хагиограф о њему говорио бираним речима, наглашавајући његову мудрост.

Поред Аидина, Константин Филозоф је у два наврата писао о дипломатским мисијама војводе Витка, за кога каже да се одликовао оштром памећу. Забележио је да га је Деспот упутио Муси када је са њим 1410. године требало да склопи савез. Османски принц је покушао да превари војводу тако што није желео да се закуне пред њим. Уз себе Витко је имао познаваоца османског језика, захваљујући чему Муса није могао да га превари. Како је војвода био упоран, османски принц је пристао на оно што је од њега тражено.⁹⁷ Војводу Витка Константин је поново поменуо у поглављу посвећеном Деспотовим настојањима да загосподари Зетом након смрти свог сестрића Балше III априла 1421. године.⁹⁸ Укратко је назначио да је његов господар заузео поменућу област пошто је мало ратовао под неким крајевима, након чега је опседао Скадар. Венецијанци су потом са њим склопили мир, а он им је упутио војводу Витка. Сам Деспот вратио се назад, док је под Скадром оставио део своје војске.⁹⁹ Остали извори савремени овим збивањима допуњују казивање Деспотовог биографа, које је у основи тачно. Свој поход Стефан Лазаревић отпочео је августа 1421. године, пошто Млечани нису хтели да му препусте некадашње Балшине поседе. Успео је да заузме Дриваст и Бар, након чега је новембра 1421. године закључио примирје са својим противницима.¹⁰⁰ Марта наредне године војвода Витко је преко Дубровника отпутовао за Венецију. Тамо је током априла 1422. године безуспешно покушавао да постигне договор са представницима Републике Светог Марка. Подаци млетачких извора указују на то да се Витко строго држао упутстава које је добио од Деспота.¹⁰¹

⁹⁶ *Константинови Филозоф*, стр. 301.

⁹⁷ *Исџо*, стр. 294.

⁹⁸ Љ. Стојановић, *Родослови и леџенде*, стр. 225, бр. 631.

⁹⁹ *Константинови Филозоф*, стр. 313.

¹⁰⁰ Ст. Станојевић, *Борба о наследство Баошино (1421–1426 год.)*, Сремски Карловци, 1902, стр. 17–24; *Историја Црне Горе II/2*, Титоград, 1970, стр. 138–140 (И. Божић); *Историја српског народа II*, стр. 198–199 (М. Спремић).

¹⁰¹ S. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnog Slavenstva i Mletačke Republike VIII, od godine 1420. do 1424*, Zagreb, 1886, str. 152, 156–164, 166; N. Iorga, *Notes et extraits pour servir l'histoire des croisades au XVe siècle II*, Paris, 1899, str. 201–202; Ст. Станојевић, *нав. дело*, стр. 26–34.

На основу изреченог, јасно је да житијно дело Константина Филозофа пружа обиље изузетно важних података о улози властеле у војсци, државној управи и дипломатији. Да се приметити да се Деспотов хагиограф бираним речима изражавао о њој, не пропуштајући да саопшти и подухвате појединих властелина. Није се, међутим, либио ни да именује властелу која је починила неверу према свом господару. Стога су његове информације од изузетног значаја за проучавање друштвене структуре периода о коме је писао. Доиста, при томе се мора имати у виду карактер његовог дела, које зато није лишено општих места, која се морају са опрезом тумачити.

Miloš B. Ivanović

THE NOBILITY IN THE HAGIOGRAPHY OF DESPOT STEFAN
LAZAREVIĆ BY CONSTANTINE THE PHILOSOPHER

S u m m a r y

The Hagiography of Despot Stefan Lazarević offers many data about nobility in Serbian lands for end of 14th and first decades of 15th century. His author, Constantine the Philosopher has usually used terms chosen (*izabrani*) and gently born (*blagorodni*) for noblemen. He dedicated great attention to relations between Despot Stefan and his nobility. According to him, after battle of Ankara (1402) Stefan Lazarević set up on the highest positions in state the poor noblemen, who had famous ancestor. Allegedly, on this way he applied advice, which was given from Sultan Bayezid at the end of 14th century. In the opinion of historians, on one place in his work Constantine described despot's reform of state administration, which consisted of the nobility. Writer of hagiography was emphasizing participation of despot's noblemen in wars. As prominent military commanders, he noted *čelnik* Radič, caesar Uglješa and voivodes Šain i Mihailo who are also known from other sources. The representatives of nobility played an important role at the Serbian councils during reign of Despot Stefan which also was recorded by Constantine. Aidin (Radoslav) and voivode Vitko were marked as Despot's the most significant emissaries. Finally, it is worth to point out that Constantine used terms knight and knighthood in his work.

СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ НАУЦИ, ИСТОРИЈИ
КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ
VII

Превод резимеа
ауџори

Лектор и коректор
Марина Сјасојевић

Дизајн корица
Слободан Шићевић

Компјутерска припрема за штампу
Давор Палчић
palcic@EUnet.rs

Штампа
Тојаловић
Ваљево

Тираж: 300 примерака

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09(082)
811.163.41(082)
930.85(497.11)»04/14»(082)
94(497.11)»04/14»(082)
316.774(082)

НАУЧНИ скуп Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности (7 ; 2015 ; Деспотовац)

Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности / VII Научни скуп, Деспотовац–Манасија, 22–23. август 2015 [у оквиру манифестације] XXIII Дани српскога духовног преображења ; редакција Злата Бојовић ... [и др.] ; главни уредник Гордана Јовановић. – Деспотовац : Народна библиотека „Ресавска школа” ; Београд : Институт за српски језик САНУ, 2016 (Ваљево : Топаловић). – 378 стр. : илустр. ; 25 cm

На спор. насл. стр.: The Middle Ages in Serbian Science, History, Literature and Arts. – Тираж 300. – Стр. 9–10: Свечана беседа на отварању 23. дана српскога духовног преображења 19. августа 2015. године / Мирко Милетић. – Стр. 363–378: Хроника XXIII Дана српскога духовног преображења : Деспотова светлост као водиља кроз векове / Санела Симић. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Summaries.

ISBN 978-86-82379-66-9

1. Stv. nasl. на улог. nasl. str. 2. Јовановић, Гордана [главни уредник]

3. Дани српскога духовног преображења (23 ; 2015 ; Деспотовац)

а) Српска књижевност – Мотиви – Зборници

б) Српски језик – Зборници

в) Медији – Друштвени аспект – Зборници

д) Србија – Културна историја – Средњи век – Зборници

е) Србија – Историја – Средњи век – Зборници

COBISS.SR-ID 225102348